

кафедра слов'янських мов

КОРПАЛО О.Р., МИЦАН Д.М., ЩЕРБІЙ Н.О.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРАКТИКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК 2024

Кафедра слов'янських мов

Корпало О.Р., Мицан Д.М., Щербій Н.О.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації

Івано-Франківськ
2024

УДК 81'25(072)

*Затверджено на засіданні методичної ради Факультету філології
Протокол № 2 від “04 ” грудня_2024 р.*

Рецензенти:

Савчук Надія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та країнознавства Факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Куравська Наталія Юріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

УДК 81'25(072)

Корпало О.Р., Мицан Д.М., Щербій Н.О. Перекладацька практика: методичні рекомендації. Івано-Франківськ. 2024. 42 с.

Методичні рекомендації містять загальні правила організації і проведення перекладацької практики студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів „бакалавр”, вимоги до складання та оформлення звітної документації. Мета рекомендацій – допомогти студентам організувати самостійну перекладацьку діяльність, набути навичок перекладу, а також забезпечити єдині критерії оцінювання перекладацької практики.

Методичні рекомендації призначено для студентів спеціальності 035 Філологія , спеціалізації 035.033 Слов'янська мова та література (переклад включно), перша – польська , галузі знань 03 Гуманітарні науки.

© Корпало О.Р., Мицан Д.М., Щербій Н.О., 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. МЕТА, ЗАВДАННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ БАКАЛАВРІВ	5
Мета перекладацької практики	5
Завдання перекладацької практики.....	5
Зміст перекладацької практики студентів IV курсів.....	6
Організація діяльності студентів-перекладачів під час практики.....	7
Основні професійно-перекладацькі уміння і навички студентів	8
Основні психологічні якості студентів-перекладачів	9
2. ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА	13
3. ОBOB'ЯЗКИ КЕРІВНИКІВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	15
Обов'язки керівників практики від кафедри.....	15
Обов'язки керівників практики від підприємства	16
4. ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ	17
Перекладацький аналіз тексту.....	18
Використання інформаційних джерел.....	20
Комп'ютерні програми перекладацької пам'яті (CAT tools).....	22
Усний послідовний та синхронний переклад.....	24
Перекладацька компетенція	25
Перекладацька етика	28
5. ПІДСУМКИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ: ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ	32
6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ.....	33
Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS.....	33
Критерії оцінювання якості виконання перекладів	34
Критерії оцінювання оформлення документації з перекладацької практик.....	34
Критерії оцінювання перекладацької компетенції	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
ДОДАТКИ	37

ПЕРЕДМОВА

У сучасному суспільстві, в умовах зростаючих міжнародних контактів та обміну інформацією, підготовка фахівців, які володіють кількома мовами й можуть виступати посередниками у спілкуванні між різними мовними спільнотами, є важливим завданням для університетів. Перекладачі сприяють взаєморозумінню між людьми, що говорять різними мовами, допомагають подолати мовні бар'єри та налагоджувати міжкультурні зв'язки. Виробнича перекладацька практика займає ключове місце у підготовці фахівців, надаючи студентам можливість застосувати на практиці знання, отримані під час теоретичних курсів з перекладознавства та порівняльних дисциплін, а також практичні вміння, набуті на заняттях із перекладу.

Важливим аспектом у підготовці студентів є ефективне поєднання теоретичної та практичної частин навчання, а також інтеграція наукових розробок у навчальний процес. Саме поєднання теорії та практики дозволяє майбутнім перекладачам ефективно долати труднощі різного рівня під час перекладу.

Методичні рекомендації з курсу "Перекладацька практика" описують основні принципи організації та проведення перекладацької практики для студентів рівнів "бакалавр" і "магістр", визначають права та обов'язки студентів і керівників практики як від університету, так і від підприємства-партнера. Вони охоплюють основні аспекти роботи перекладача, зокрема психологічні й етичні аспекти, а також надають інформацію про новітні технології перекладу, програми для збереження перекладацької пам'яті та різні інформаційні ресурси. У документі також визначені основні критерії оцінювання практики з урахуванням якості перекладу й підготовки звітної документації, такої як щоденник практики, термінологічний словник і звіт про проходження практики. Додатки до рекомендацій допомагають студентам грамотно підготувати звітну документацію та використовувати отримані знання для виконання спеціальних завдань.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ БАКАЛАВРІВ ІV КУРСУ

Мета перекладацької практики

Метою Проведення перекладацької практики спрямоване на закріплення та поглиблення знань, набутих у процесі вивчення теоретичних лінгвістичних курсів, а також на відпрацювання та вдосконалення перекладацьких навичок у практичній діяльності. Практика здійснюється поетапно, щоб забезпечити актуалізацію теоретичних та практичних знань і вмінь студентів відповідно до їхнього освітньо-кваліфікаційного рівня ("бакалавр").

Завдання перекладацької практики

Студенти проходять перекладацьку практику у 6 семестрі.

Завдання перекладацької практики студентів:

- 1) закріпити, поглибити і розширити теоретичні та практичні знання, які студент здобув у процесі вивчення теорії і практики перекладу й індивідуальної роботи зі спеціалізованою перекладознавчою літературою;
- 2) опанувати сучасні методи та форми організації перекладацької діяльності;
- 3) сформувати у студентів (на базі попередньо отриманих знань), професійні вміння і навички практичної діяльності у галузі письмового та усного перекладу;
- 4) розвинути практичні вміння і навички письмового перекладу, включаючи перекладацький аналіз тексту оригіналу, оволодіння технікою оформлення письмових перекладів, правилами цитування, посилання на бібліографічні джерела;
- 5) навчити студентів приймати самостійні рішення у реальних умовах роботи;
- 6) закріпити навички редагування перекладів;
- 7) сприяти формуванню професійної перекладацької компетенції студентів-перекладачів;
- 8) вдосконалити вміння користуватися програмами перекладацької пам'яті (CAT tools) та різними засобами пошуку інформації у процесі виконання перекладу;

9) виховати у студентів потреби в систематичному безперервному поновленні й удосконаленні своїх знань і вмінь та творчого їх застосування у практичній діяльності.

Зміст перекладацької практики студентів IV курсів

Перекладацька практика студентів загалом трактується, як завершальний етап підготовки спеціаліста, яка організовується і проводиться тільки у тому випадку, якщо студенти володіють, принаймні частково, певним рівнем теоретичних знань. Згідно з навчальним планом перекладацька практика проводиться на 4 курсі, освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”.

Протягом перекладацької практики викладач-керівник здійснює організаційну, методичну та контролюючу функцію. Практичне керівництво роботою студентів на базах практики здійснюють керівники практикою від підприємств (працівники базових закладів).

Тривалість та тип перекладацької практики студентів різних курсів визначається згідно з навчальним планом. Вона може тривати від двох до шести тижнів, бути навчальною або виробничою. Протягом перекладацької практики студенти самостійно виконують письмові переклади різнотипних спеціальних текстів (науково-технічні, комерційні, тощо) з основної іноземної на державну мову, використовуючи різноманітні інформаційні джерела (друковані та електронні словники, енциклопедії, ресурси мережі Інтернет) та комп’ютерні програми перекладацької пам’яті. Усний переклад здійснюється під час ділових зустрічей, переговорів, екскурсій, семінарів, майстер-класів тощо.

Протягом перекладацької практики студенти поглиблюють та закріплюють теоретичні знання, розвивають та удосконалюють практичні навички, накопичують та опрацьовують конкретний матеріал для виконання курсових, дипломних або магістерських досліджень.

Сутність перекладацької діяльності полягає у тому, що перекладач, здійснюючи комунікацію з носіями мови, сприймаючи на слух іноземну мову, аудіо і телеінформацію, складаючи анотації, виконуючи абзацно- фразовий, послідовний усний і письмовий переклад за обмежений час, одночасно повинен передбачати реакцію і сприйняття, розуміння й оцінку оточуючих. Саме від уміння поєднувати професійні перекладацькі якості та якості психолога залежить успішність професійної діяльності перекладача.

Діяльність перекладача може бути пов'язана з різноманітними сферами знання, адже перекладач – це не лише і не стільки спеціаліст з іноземної філології, тобто людина, яка володіє фонетичною, граматичною і лексичною системою іноземної мови та достатнім для спілкування об'ємом лексичного матеріалу, але й той, хто добре розуміється на соціолінгвістичних міжнаціональних відмінностях народів, вміє швидко опанувати основні знання з різних галузей, у яких здійснює перекладацьку діяльність.

Для забезпечення якісної професійної підготовки, перекладацька практика студентів проходить в умовах, які максимально наближені до умов їх майбутньої професійної діяльності. Спілкуючись з досвідченими перекладачами та носіями іноземної мови на базах практики, студенти отримують не тільки знання, але й набувають неоціненного досвіду роботи.

Організація діяльності студентів-перекладачів під час практики

Перекладацька діяльність студентів під час практики складається з трьох етапів.

Початковий етап (2-3 дні).

1) студенти приймають участь у настановній конференції з перекладацької практики, де їм надається повна інформація про зміст і тривалість практики, а також форму звітності (особливості оформлення щоденника практики, звіту і словника); зустрічаються з керівниками практики від кафедри та ознайомлюються з графіком проведення консультаційних занять керівником;

2) знайомляться з керівниками практики від базового підприємства (якщо практика виробнича) та отримують завдання на період практики;

3) ознайомлюються зі специфікою діяльності базового підприємства та аналогічними за тематикою матеріалами державною мовою;

4) складають приблизний словник спеціальних термінів;

5) консультуються з досвідченими перекладачами, які працюють на базовому підприємстві.

Основний етап.

1) студенти виконують переклад спеціалізованих текстів;

2) один раз на тиждень студенти відвідують консультацію, яку проводить керівник практики від університету, здають заплановану частину перекладу (приблизно 10000 знаків), отримуючи рекомендації та зауваження від керівника;

3) складають словник спеціальних термінів з коментарями відповідно до сфери знань (економіка, юриспруденція, металургія, хімія, медицина, фармакологія, лінгвістика тощо);

Заклучний етап: підготовка і здача звітної документації.

1) *Переклад* спеціалізованих текстів з іноземної мови (англійська мова) на державну, з державної мови на іноземну мову;

2) *Щоденник* перекладацької практики (див. додаток);

3) *Звіт* про проходження перекладацької практики (у довільній формі);

4) *Словник (глосарій)* спеціалізованих термінів.

Перекладацька практика завершується підсумковою конференцією студентів, на якій керівники практики підсумовують результати роботи студентів протягом навчальної або виробничої перекладацької практики; студенти обмінюються враженнями про організацію та проведення практики; озвучують основні труднощі і проблеми, з якими стикалися протягом практики.

Основні професійно-перекладацькі вміння і навички студентів

За період перекладацької практики студенти повинні оволодіти у першу чергу такими професійно-перекладацькими вміннями:

1. Конструктивно-планувальні вміння. Отримавши індивідуальне завдання від керівника практики від кафедри і матеріал для перекладу від керівника практики від базового підприємства, студент-практикант планує свою діяльність згідно з трьома етапами проходження практики (див. вище), а саме спланувати тривалість перекладу, засоби для його виконання, пошук інформації мовного і фахового характеру, отримання консультацій фахівців, спостереження відповідних об'єктів, технологій тощо у виробничому процесі, терміни редагування і здачі перекладу.

2. Комунікативні вміння: спілкування з керівниками практики, з перекладачами, які працюють на базі практики, з іноземними партнерами, бути нейтральним і вмілим посередником у спілкуванні носіїв різних мов, проявляючи знання не тільки іноземної та рідної мов, але й національно-культурних особливостей різних країн.

3. Професійні перекладацькі вміння: здійснювати адекватний письмовий переклад спеціалізованих (економічних, юридичних, науково-технічних) текстів; користуватися комп'ютерними програмами перекладацької пам'яті, спеціальними технічними і термінологічними словниками, довідковими посібниками, картами, енциклопедіями, Інтернет-

ресурсами та іншими джерелами інформації; складати огляди, реферати, анотації статей, презентації.

4. Дослідницькі вміння: знаходити необхідну інформацію відповідно до тематики перекладу, вивчати технологічні процеси, устаткування, діяльність та наукові результати з тих галузей, у яких здійснюється переклад [1].

У результаті проходження практики студенти повинні знати:

- новітні досягнення в галузі теорії і практики перекладу спеціальних текстів різних функціональних стилів;
- конкретні методи перекладу і прийоми досягнення адекватності;
- новітні досягнення у галузі перекладацьких технологій;
- вимоги до оформлення письмових перекладів економічних, юридичних і науково-технічних текстів;
- принципи організації роботи перекладацьких установ;
- загальні відомості про науки, з якими пов'язані переклади.

Протягом перекладацької практики студенти розвивають та удосконалюють навички самостійного виконання адекватного перекладу різногалузевих спеціалізованих (економічні, юридичні, науково-технічні) текстів.

Основні психологічні якості студентів-перекладачів

Серед основних психологічних якостей професійного перекладача виділяють мовленнєву реактивність, перекладацьку пам'ять, здатність переключатися, психологічну сталість, контактність, інтелігентність.

Мовленнєва реактивність – це здатність швидко сприймати чужу мову і так само швидко відтворювати рідною мовою. Якщо мовленнєва реактивність є природною здатністю людини, її необхідно систематизувати й розвивати далі. Якщо у людини відсутня природна швидкість мовленнєвої реакції і вона відчуває певні труднощі у її розвитку, такій людині не рекомендується займатися усним перекладом.

Перекладацька пам'ять – це професійно організована гнучка пам'ять, здатність абсорбувати великий об'єм інформації і забувати непотрібне. З іншого боку, багаточасова пам'ять перекладача дозволяє йому вміщувати великий об'єм лексики в активному запасі. Оперативна пам'ять характеризує здатність запам'ятовувати на короткий час багато лексичних одиниць. Тобто, перекладачеві треба постійно розвивати пам'ять.

Здатність переключатися властива всім людям, але під час перекладу потрібна особлива здатність – переключатися з однієї мови на іншу. Саме під

час перекладацької практики студенти роблять перші кроки по набуттю навичок й умінь переключатися з іноземної мови на рідну і навпаки.

Психологічна сталість дуже важлива якість для виконання усного перекладу. Вона передбачає витриманість, вміння знаходити вихід із складних ситуацій. Психологічна сталість є результатом роботи над собою, покращення власних психологічних якостей.

Контактність позначає прагнення спілкуватися з іншими людьми, що у професійній діяльності перекладача вважається найважливішим, оскільки це психологічна установка перекладача на контакт. Перекладач розуміє, що він є експертом не тільки у сфері іноземних мов, а й у сфері культури обох народів і країн, і повинен сприяти встановленню контакту між сторонами.

Інтелігентність передбачає „живий розум” і творчій підхід до справи, що дозволяє застосовувати свої широкі знання у потрібний момент. Інтелігентність забезпечується якісною освітою, розширенням кола інтересів і активною самоосвітою.

З точки зору когнітивного вивчення діяльності перекладача, психологічні аспекти його діяльності розглядаються з боку тих способів дії, які застосовуються під час перекладацької діяльності. У психологічній науковій парадигмі будь-яка діяльність містить такі способи дій: проєктивні, конструктивні, організаційні та комунікативні. Оскільки переклад – це предметна, цілеспрямована, опосередкована діяльність перекладача, цьому процесу властиві способи дій, що реалізуються у вигляді стратегій.

Проєктивні стратегії стосуються когнітивного плану вихідного тексту і його реалізації у перекладі на основі двомовних та енциклопедичних знань перекладача. Когнітивний план вихідного тексту складається у свідомості інтерпретатора завдяки репрезентації тексту та створення моделі ситуації. Ця модель зберігається в епізодичній пам'яті й характеризується цілісною структурою, яка організує інформацію на основі досвіду перекладача. Модель ситуації забезпечує необхідну базу для локальної та глобальної когерентності вихідного тексту. Важливим моментом у цьому процесі є збіг текстової репрезентації з ментальними репрезентаціями, які містяться у свідомості інтерпретатора. Внаслідок збігу репрезентацій перекладач формує відповідне знання у формі моделі ситуації вихідного тексту та може прогнозувати наступну порцію інформації. Таким чином, для повної реалізації проєктивної стратегії перекладачеві необхідно мати не лише індивідуальні моделі, сформовані в результаті власного досвіду, а й абстрактні, соціально значущі сценарії, які є стереотипними для культури мови вихідного тексту. Реалізація проєктивних стратегій здійснюється завдяки професійній комунікативно-посередницькій діяльності перекладача,

з опорою на двомовні словники, посібники з культурознавства та особистого культурного досвіду перекладача.

Комунікативний успіх перекладу залежить від проєктивних стратегій, що призводять до вибору адекватного методу, прийому перекладу, визначення перекладацьких одиниць.

Комунікативні стратегії посідають чільне місце в перекладацькому процесі, оскільки інтерпретатор намагається не просто спроектувати своє бачення моделі ситуації тексту оригіналу, а й зіставити її з намірами автора та того, хто сприймає переклад. З цієї перспективи перекладач оцінює вихідний текст з точки зору його прагматичних функцій, які повинні коректно трансформуватися в текст перекладу та забезпечити адекватний комунікативний ефект. Таким чином, результат реалізації комунікативних стратегій полягає у виборі такого способу передачі вихідної інформації, який призводить до синтезу тексту перекладу з адекватним впливом на адресата. Основним акцентом інтерпретатора в цьому способі є не мовна структура вихідного тексту, а його зміст та емоційно-естетичне значення, тобто *message*.

Організаційні стратегії перекладацького процесу полягають у передачі ситуативних аспектів вихідного тексту у похідному. За допомогою цих стратегій перекладач організовує діяльність з метою вибору альтернативних (синонімічних) способів вираження однакового значення перекладацької одиниці. Цей вибір здійснюється на основі функціонального стилю тексту, типу вихідної інформації (когнітивної, емоційної, естетичної). У ході цих стратегій інтерпретатор встановлює стилістичну єдність вихідного та похідного текстів шляхом відбору слів, притаманних певному жанру, та адекватної передачі моделі ситуації дискурсу.

Конструктивні стратегії активізуються на останній стадії перекладацького процесу – синтезу похідного тексту на основі результатів застосування попередніх стратегій. Конструктивні стратегії дають перекладачеві змогу передати комунікативний ефект вихідного тексту у тексті перекладу за допомогою різних лексичних і граматичних трансформацій [2, с. 73-74]

Одним із важливих аспектів підготовки майбутніх перекладачів є рефлексивна складова професійного становлення. Коли перекладач підходить до своєї роботи творчо та одночасно розмірковує над власними діями, ймовірність непередбачуваних ситуацій у професійній діяльності знижується. Психологічні дослідження трактують рефлексію як усвідомлення людиною того, як її сприймають, розуміють і оцінюють інші, а також як самооцінку своєї діяльності.

Суть рефлексивної підготовки перекладача полягає у здатності студентів оцінювати та контролювати рівень своєї професійної підготовки відповідно до еталонних зразків; у розумінні важливості професії перекладача для суспільства; у відповідальності за результати своєї роботи; у самопізнанні та самореалізації, а також у розвитку самоповаги, позитивного ставлення до себе і усвідомлення власної значущості. Самооцінка студента безпосередньо впливає на його ставлення до себе й може сприяти або, навпаки, перешкоджати розвитку його особистості. Студент має постійно критично аналізувати свої дії, оцінювати свої можливості стати фахівцем, виявляти власні індивідуальні здібності та нахили, визначати цінності, важливі для професійного зростання. [9, с. 61]

2. ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

Студент-практикант має право:

1. Консультуватися з керівниками практики від кафедри та базового підприємства з усіх питань проходження перекладацької практики.
2. Користуватися ресурсами, обладнанням та документацією, які необхідні для забезпечення якісної перекладацької діяльності студента-практиканта, консультуватися з досвідченими перекладачами, які працюють на базовому підприємстві.
3. Отримати повну інформацію стосовно етапності звітування, форми звітності, терміну подачі повного комплексу звітної документації та критеріїв оцінювання практики.
4. Вносити пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення перекладацької практики.

Студент-практикант зобов'язаний:

1. Прийняти участь у роботі настановної конференції; ознайомитися з програмою проходження перекладацької практики та вимогами щодо її проходження (звітна документація включно).
2. Своєчасно розпочати перекладацьку практику (прибути на базу практики).
3. Вивчити та дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки та внутрішнього розпорядку базового підприємства.
4. У повному обсязі виконати завдання перекладацької практики, передбачені програмою.
5. Своєчасно звітувати про виконання програми перекладацької практики, подавши керівнику від кафедри зазначені звітні документи.

Оскільки діяльність студентів під час практики дорівнюється діяльності професійного перекладача, вони повинні відповідати професійним вимогам до будь-якого перекладача, серед яких:

- знання іноземної мови близьке до білінгвізму, а також знання культури народів, які розмовляють цією мовою;
- вміння користуватися рідною літературною мовою на рівні монологічного та діалогічного дискурсу;
- навички користування словниками, довідниками, картами, Інтернет ресурсами та іншими джерелами інформації;
- активне володіння різними мовленнєвими жанрами і основними типами текстів;
- постійне поповнення активного словникового запасу з обох мов;

- володіння технічними прийомами перекладу;
- професійно поставлений голос, володіння голосом.

3. ОБОВ'ЯЗКИ КЕРІВНИКІВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Обов'язки керівників практики від кафедри

Діяльність керівників перекладацької практики від кафедри здійснюється у три етапи: початковий, основний та підсумковий етапи.

На початковому етапі керівники перекладацької практики від кафедри виконують такі **обов'язки**:

- беруть участь у настановній конференції;
- знайомлять студентів з програмою проведення практики, призначають консультаційні дні, з'ясовують інформацію про бази проходження перекладацької практики студентами, консультують студентів стосовно ведення щоденника;
- рекомендують студентам комп'ютерні програми перекладацької практики, словники, науково-технічну літературу тощо.

На основному етапі обов'язки керівників практики від кафедри такі:

- регулярно проводити консультації з перекладацької практики, на яких студенти отримуватимуть рекомендації з подолання труднощів перекладу, перевіряти чорнові варіанти перекладів, повторно перевіряти виправлені варіанти перекладів і наступні частини перекладів у чорновому варіанті;
- підтримувати зв'язок з керівником практики від базового підприємства щодо забезпечення студентів гідними умовами праці, матеріалами для перекладу, вирішення питань дисципліни проходження практики, обов'язків, які студент повинен виконувати на базовому підприємстві, а також своєчасності та якості виконання студентом запропонованої роботи.

На підсумковому етапі керівники практики від кафедри зобов'язані:

- перевірити переклад у повному обсязі, висловити зауваження і оцінити перекладацьку практику на основі звітної документації, відгуку керівника практики від базового закладу і контрольного перекладу;
- перевірити наявність, правильність оформлення та якість складання звітної документації, поставити оцінку за кожен складову звітних матеріалів;
- написати характеристику роботи студента під час проходження практики, поставити загальну оцінку за проходження перекладацької практики.

Обов'язки керівників практики від підприємства

Керівники практики від базового підприємства **зобов'язані:**

- організувати робоче місце для студента-практиканта, забезпечити матеріалами для перекладу;
- забезпечити проведення інструктажів з правил техніки безпеки і охорони праці;
- провести бесіду про профільну діяльність підприємства, ознайомити студентів з порядком оформлення перекладів, з графіком консультацій;
- забезпечувати студентів необхідним технічним обладнанням;
- проводити консультації, робити записи у щоденнику (з власним підписом) про виконання перекладу;
- по закінченні практики скласти відгук і оцінити роботу студентів-практикантів.

4. ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Під час проходження перекладацької практики студент здійснює діяльність професійного перекладача під керівництвом досвідчених колег з базового закладу. За дорученням керівника підприємства, старшого менеджера або старшого перекладача він перекладає спеціалізовані тексти, документацію фірми, матеріали листування з іноземними організаціями, а також каталоги, описи товару, сертифікати, патенти тощо. Вчасно виконує письмові та усні, повні та скорочені переклади, забезпечуючи при цьому точну лексичну, стилістичну і змістовну відповідність оригіналу, адекватність передачі наукових і технічних термінів та дефініцій. Здійснює редагування перекладів, систематизує та організує переклади, анотації та реферати.

У процесі роботи студенти зазвичай стикаються з лексичними, граматичними, жанрово-стилістичними труднощами, які вони мають долати. У перекладі одночасно обробляється граматична, лексична, стилістична, загальнотекстова і комунікативна інформація. Зокрема, як граматику залежить від лексики (наприклад, граматичне значення словосполучення певної синтаксичної моделі може змінюватися в залежності від слів, що вжиті у словосполученні), так і лексика залежить від граматичних моментів (наприклад, зміна типової сполучуваності слів може призводити до нового лексико-семантичного варіанта слова, тобто, фактично, до утворення нового слова).

Так само лексика і граматику тісно пов'язані з жанрово-стилістичними проблемами, оскільки, наприклад, до стилістичних характеристик тексту відносяться і частотність вживання певних слів, і застосування певних граматичних форм і структур. Тому виокремлення лексичних, термінологічних і жанрово-стилістичних проблем перекладу в окрему перекладознавчу сферу є, з теоретичної точки зору, досить умовним.

Звичайно виокремлюють такі лексичні труднощі науково-технічного перекладу: багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів у науково-технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, такі „фальшиві друзі” перекладача, як псевдо-інтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми,

етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни [3].

Без сумніву, крім лексичних і граматичних труднощів перекладу треба вивчати й прагматичний аспект перекладацької діяльності. Прагматика перекладу – це широке поняття, яке охоплює не тільки прагматичне значення слова, але й цілу низку проблем, пов'язаних як із різними ступенями розуміння учасниками комунікативного акту тих чи інших значень і повідомлень, так і різним їх трактуванням в залежності від лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів (фонових знань). Як зазначає В.Н. Комісаров, прагматичний аспект перекладу розглядається з трьох точок зору. По-перше, підіймається питання про передачу прагматичних значень слів оригіналу. По-друге, прагматика перекладу трактується як прагматичне значення конкретного акту перекладу. По-третє, висувається вимога прагматичної адаптації перекладу з метою забезпечення адекватності комунікативного ефекту в оригіналі та в перекладі. Перший пункт стосується слів, які позначають національно-специфічні реалії [4].

Прагматична інформація актуалізується при перекладі безеквівалентної лексики, насамперед географічних назв, власних імен і культурно-побутових реалій, які перекладаються шляхом транскрипції й транслітерації.

Культурно-побутові реалії, такі зрозумілі й очевидні для носіїв мови оригіналу, виявляються малозрозумілими або зовсім незрозумілими для реципієнтів перекладу, яким притаманне інше комунікативне середовище та інша мовна картина світу. На семантичному рівні перекладу національно-специфічні реалії передаються шляхом транслітерації/транскрипції.

Процес перекладу виявляє подвійну прагматичну орієнтацію. З одного боку, він реалізується в рамках міжмовної комунікації, і таким чином, орієнтований на оригінал. З іншого боку, переклад – це конкретний мовленнєвий акт, який є прагматично орієнтованим на певного рецептора. Прагматичне завдання перекладу полягає у досягненні максимальної еквівалентності з оригіналом. Саме комунікативна компетенція перекладача дозволяє йому визначитись, коли, як і на якому етапі перекладу доцільно залучати семантичний або комунікативний переклад. Останній має більше переваг і видається більш вагомим при перекладі національно-специфічних реалій [6, с. 131].

Перекладацький аналіз тексту

Щоб впоратися з будь-яким текстом необхідні не тільки знання іноземної мови і предмета перекладу, а також уміння здійснювати попередній

перекладацький аналіз тексту оригіналу. Серед основних етапів перекладацького аналізу можна виділити наступні:

1. З'ясування зовнішньої інформації про текст, тобто *автор, місце публікації, джерело і характер тексту* (текст є документом, науковою статтею, інструкцією, тощо), що дасть змогу вибрати стратегію перекладу. На даному етапі важливо проаналізувати і вимоги замовника, при умові якщо від перекладача вимагають обробки тексту оригіналу.

2. Встановлення, *хто і для кого зробив цей текст*. Важливо чітко визначити реципієнта, що значною мірою впливає на вибір мовного матеріалу, а також визначити джерело тобто автора тексту, з метою адекватного відображення індивідуального стилю, або навпаки збереження безособовості передачі інформації.

3. Аналіз *типу інформації* тексту. Перш за все, це об'єктивна інформація про зовнішній світ (ім'я автора, назва фірми, назва товару, терміни та умови контракту тощо). *Термінологічність тексту*, яка вимагає застосування відповідних термінів і еквівалентів у тексті перекладу. *Інформація в тексті* оформлюється за допомогою засобів літературної норми складання текстів різних функціональних стилів. Якщо в тексті оригіналу важко знайти специфічні стильові риси, важливо дотримуватися нейтральної письмової літературної норми під час перекладу. *Оперативна інформація* (розпорядження, вказівки) виражається за допомогою наказового способу дієслова, конструкцій з семантикою необхідності, можливості, модальних дієслів. *Емоційна інформація*, тобто привітання, засоби вираження оцінки і поглядів, необхідно передавати з використанням емоційної лексики, але дотримуватися ділового етикету. *Естетична інформація* передбачає використання різноманітних стилістичних засобів. Практика підказує, що перекладач часто працює з текстами, які включають в себе інформацію різних типів.

4. З'ясування комунікативного завдання тексту, тобто надання *нової інформації, встановлення контакту, вираження своєї думки тощо*. Комунікативне завдання досить часто буває комплексним, і розуміння його компонентів дає можливість перекладачеві виділити домінанти перекладу.

5. Встановлення *мовленнєвого жанру*, задля правильності його оформлення. Риси окремих мовленнєвих жанрів, таких як *інтерв'ю, наукове повідомлення тощо*, інтернаціональні у більшості випадків, вони мають свою історію, свої традиції, і перекладач повинен зберегти ці риси під час перекладу.

Коли переклад виконано, необхідно його перевірити й оцінити. Якщо на етапі підготовки й у процесі перекладу, перекладач контролював свою

роботу, йому залишається тільки технічна перевірка. Перш за все, потрібно зіставити тексти оригіналу і перекладу, щоб бути впевненим, що не перекладач не випустив жодної частини тексту або абзацу. Далі важливо оцінити стилістичну єдність тексту перекладу вже без участі оригіналу і зробити необхідне редагування. Метою оцінки стилістичної єдності тексту є виявлення дрібних стилістичних порушень (багаторазовий повтор одного слова, невдалі сполучення тощо). Якщо переклад треба публікувати, він повинен пройти літературне, наукове й видавницьке редагування.

Використання інформаційних джерел

Для виконання письмового перекладу необхідно вміти грамотно користуватися різними інформаційними джерелами, зокрема двомовними й тлумачними словниками, як загально мовними, так і спеціалізованими, а також різноманітними довідниками, інструкціями, енциклопедіями тощо. Особливий спосіб здобути необхідну інформацію будь-якою мовою – це Інтернет-ресурси. Звісно, перекладачеві під час виконання письмового перекладу науково-технічних, економічних, юридичних та інших видів текстів недостатньо знати тільки іноземну мову, він також повинен володіти певними знаннями про ту сферу діяльності, до якої належить автентичний текст. Для того, щоб зрозуміти, про що йдеться у спеціалізованих статтях, документах, звітах тощо, які треба перекладати, спочатку вивчають вже існуючі матеріали на обох мовах, статті й інші джерела, які містять інформацію про описуваний об'єкт, явище, процес і таке інше. Такі матеріали студентам повинні надавати керівники перекладацької практики від базового закладу, а самі практиканти мають проявляти ініціативу у цьому питанні й знаходити усе необхідне у довідниках і енциклопедіях, користуватися Інтернет-ресурсами. Інтернет дає можливість отримувати інформацію та знання про різні сфери діяльності (наукову, технічну, економічну, правову, медичну тощо) як мовою оригіналу, що значною мірою допомагає вивчити проблематику текстів, так і мовою перекладу, що надає можливість знайти правильний варіант перекладу лексичних і граматичних явищ, а також обрати відповідний стиль мовлення.

Використання пошукових систем може замінити звичайні словники, як двомовні, так і тлумачні, а також допомогти у здійсненні перевірки використання тих чи інших словосполучень з точки зору частотності їх застосування і варіативності.

Для прикладу пошуку інформації візьмемо за основу пошукову систему www.google.com (вибір цієї системи обумовлено великою базою індексованих для пошуку сайтів).

1. Фразовий пошук – це пошук фраз, словосполучень, цілих речень. Варіант для перевірки, отриманий із словникової статті необхідно взяти у лапки. Пошукова система повинна видати в результатах пошуку ті сайти, на яких зустрічається така фраза, словосполучення або речення. Якщо пошукова система не видасть результатів пошуку, необхідно шукати інші варіанти перекладу, використовуючи інші словникові статті.

2. Перевірка коректності застосування прийменника. Знак «астерікс» – «*» у словосполученні позначає одне пропущене слово. Пошукова система повинна дати сайти з використанням будь-яких слів у такому оточенні. Наприклад, пошук прийменника у висловлюванні «*зарахувати на рахунок*»: на першому етапі вводимо у рядок пошуку таке висловлювання у лапках: «*credit * the account*», з отриманих результатів вибираємо варіанти із застосуванням прийменників – *for/in/into*, перевіряємо кожен з варіантів за контекстуальним використанням. У результаті варіант з прийменником *for* є найчастіше вживаним – 182 000 результатів, однак, після аналізу контексту використання, бачимо, що слово *credit* в такому оточенні має значення «*давати кредит, кредитувати*»; варіант з прийменником *into* дав 174 результати, а з прийменником *in* 10 800, причому в обох випадках контекстуальний аналіз показав правильно вибране значення – «*зараховувати*». Контекстуальний аналіз вживання, плюс частотність використання залишає вибір варіанта перекладу «*credit in the account*». Ще один приклад пошуку відповідностей: словосполучення «*питна сода*». Словник надає варіанти «*sodium carbonate*» і «*soda ash*». Після перевірки і аналізу контексту можна з'ясувати, що другий варіант є більш вживаним у хімічній промисловості, а перший – у повсякденному використанні.

3. Перевірка частотності вживання словосполучень поза контекстом. Візьмемо варіант перекладу словосполучення «*використовувати допінг*» - *use/take/do drugs*. Після отримання результатів пошуку (*use* – 418 000 варіантів, *take* – 343 000 варіанти, *do* – 524 000 варіантів), можна зробити висновок, що слово *drugs* у спортивній тематиці вживається з трьома дієсловами з практично однаковою частотністю.

4. Перевірка варіативності вживання словосполучень необхідна у разі перекладу, який орієнтовано на певний варіант англійської мови (наприклад, США або Великої Британії). Пошукова система дозволяє проводити пошук на сайтах, які відібрані за доменним іменем країни. Ця операція дозволяє звузити кількість результатів і перевірити правильність вибору варіанту з точки зору його застосування. Команда для пошукової системи буде виглядати наступним чином: «словосполучення» (одне слово можна не брати в лапки) *site: uk* (Велика Британія). Для пошуку в інших доменних іменах країн – *us* (США), *ua* (Україна) тощо.

Отже, глобальну мережу Інтернет можна використовувати як повноцінний словник для перевірки словосполучень, частотності вживання, частотності з точки зору варіативності, пошуку відповідних прийменників у словосполученнях. Перевірка через мережу Інтернет дозволяє знайти адекватні варіанти перекладу, які використовуються носіями мови. Крім того, така перевірка є просто необхідною для пошуку варіантів специфічного вживання юридичної, технічної, фінансової термінології.

Є й окремі недоліки у цієї методики перевірки значень і вживань лексичних одиниць: глобальна мережа Інтернет відбиває всі варіанти пошуку (буває і з орфографічними помилками), результати пошуку відповідностей завжди необхідно перевіряти у контексті, що може потребувати додаткового часу.

Комп'ютерні програми перекладацької пам'яті (CAT tools)

Однією з обґрунтованих вимог сучасного ринку надання перекладацьких послуг є практичні навички володінням спеціалізованим програмним забезпеченням (ПЗ), група якого має назву *CAT (Computer-aided translation) Tools*.

Загальна концепція цього ПЗ полягає в використанні основного модуля будь-якого *CAT інструменту* – це *Translation Memory*, або Перекладацька пам'ять. Вона складається із білінгвальної бази даних, де зберігаються переклад і оригінал мовних одиниць (що можуть вимірюватись від слова до речення, або навіть більше), які компілюються під час виконання перекладу, або заздалегідь. Завдяки наявній Перекладацькій пам'яті, перекладач має змогу обирати готові варіанти серед вже виконаних перекладів, витрачаючи менше часу на виконання завдання.

На сьогоднішній день ми маємо змогу умовно поділити *CAT Tools* за принципом роботи на *хмарне* та *оффлайн* ПЗ.

До першої групи ми відносим ті види ПЗ які базуються на використанні хмарних технологій. Їх головна перевага полягає в тому, що весь процес роботи відбувається на обчислювальній потужності компанії-розробника, та від самого користувача потребується лише сучасний браузер та підключення до інтернету.

Прикладом таких хмарних ПЗ є:

1. SmartCAT.ai – хмарний *CAT* від відомої лінгвістичної компанії АВВУУ. Базовий функціонал є безкоштовним, що дозволяє в повній мірі працювати (як самостійно, так і в складі групи) над перекладацьким проектом будь-якої складності.

Посилання:

www.smartcat.ai

SmartCAT Help Desk: goo.gl/k59vbb

Educational Video: 1) goo.gl/U7ft9r 2) goo.gl/di9oNj

2. MateCat – хмарний *CAT* з дещо простішим інтерфейсом та функціоналом. Також не потребує придбання ліцензії для використання.

Посилання:

www.matecat.com

MateCat FAQ: goo.gl/Fn1VIc

Educational Video: goo.gl/CifXXN

Друга група, або *оффлайн CAT* складається із пропріетарного ПЗ. Це означає, що для використання такого ПЗ потрібно купувати ліцензію. Принцип роботи такого ПЗ теж дещо відрізняється від попередніх ресурсів. Він полягає у використуванні обчислювальної потужності пристрою користувача. Проте, на відміну від хмарних, функціональне забезпечення *оффлайн* ПЗ є більш гнучким та варіативним, що надає користувачу більший простір для виконання наявних перекладацьких завдань. Наприклад, існує можливість скопіювати Перекладацьку пам'ять із існуючих перекладів, завантаживши два текстових файли до програми та поєднавши відповідні сегменти.

Зазвичай, таке ПЗ має випробувальний термін використання, дозволяючи користувачу ознайомитись із ним перед тим, як його придбати.

Прикладом є найбільш популярні *оффлайн* ПЗ:

1. SDL Trados Studio – система автоматизованого перекладу, що була створена в 1992 році та постійно розвивається.

Посилання:

Trados Studio: goo.gl/Ie9IGL

Educational Video: goo.gl/OsrTa3

2. MemoQ – серва автоматизованого перекладу від Угорських творців.

Посилання:

www.memoq.com

Educational Video: goo.gl/8uM1Pi

Усний послідовний та синхронний переклад

Усний переклад поділяється на послідовний та синхронний. Послідовний переклад – це переклад у паузах, які робить доповідач або співрозмовник. Для такого перекладу використовують мікрофон, якщо розмір залу потребує, і для нормальної комунікації потрібно посилювати звук. Послідовний переклад вимагає від спеціаліста розвинутої короткострокової пам'яті, загальної ерудиції та вміння володіти голосом і мовленням.

Міжнародні зібрання, конгреси, конференції, симпозіуми і таке інше, як правило, проводяться у приміщеннях, обладнаних технічними засобами для здійснення одночасного усного перекладу кількома мовами. Такий переклад здійснюється синхронно, тобто доповідач не робить пауз, і перекладач одночасно слухає та говорить. Такий переклад вимагає від останнього спеціальної підготовки напередодні засідання, а саме: спілкування з доповідачем про той спосіб, який він має намір застосовувати під час свого виступу, ознайомлення з темою та матеріалами доповіді. З метою спрощення процедури попереднього ознайомлення з обставинами стосовно необхідності найкращого виконання своєї ролі перекладача на кожному засіданні, пропонується зразок настановної інструкції для майбутніх доповідачів.

З точки зору діяльності перекладача всіх доповідачів можна поділити на дві категорії:

1. Доповідач, який не читає текст власної доповіді з аркуша, а вільно та спонтанно розвиває свої думки. Такий виклад теми найкраще сприяє якісній професійній діяльності перекладача. У такому випадку основний зміст доповіді найкраще сприймається всіма мовами.

Єдине правило, якого треба завжди дотримуватись доповідачеві, стосується завчасної передачі короткого змісту запланованої доповіді (з переліком спеціальних термінів, складених рідною мовою доповідача) до секретаріату задля того, щоб перекладач завчасно ознайомився і приготувався до перекладу.

2. Доповідач, який читає завчасно складений текст власного виступу з аркуша. В такому випадку пропонується:

а) не пізніше ніж за 24 години до початку засідання передати перекладачеві повний текст повідомлення для того, щоб останній мав можливість ознайомитися з матеріалом та підготуватися до перекладу. Переклад звучатиме по мірі того як доповідач виголошуватиме промову;

б) скоординувати змістовні частини письмового тексту відповідно до їх звучання, аби надати перекладачеві хоча б деякий час для усного висловлювання. Для цього ритм говоріння має бути не більшим ніж 100 слів за хвилину. Якщо на виступ відведено 10 хвилин, письмовий текст не повинен перевищувати 4 сторінок по 250 слів кожна, якщо є 20 хвилин, то відповідно 8 сторінок і так далі;

в) скоординувати швидкість читання тексту з доповідачем, оскільки занадто швидкий темп може завадити перекладачу сприймати матеріал у повній мірі, що, відповідно вплине на якість перекладу і може привести до різного роду непорозумінь (іншомовні слухачі не зрозуміють головної ідеї доповіді);

г) зосередитися промовцю тільки на ключових ідеях доповіді, не вдаватися до розгорнутих пояснень задля якості перекладу та кращого сприйняття слухачами інформації.

3. Для усіх учасників дискусії:

а) у випадку показу діапозитивів необхідно розрахувати додатковий час та включити його до загального розрахунку;

б) виділити перекладачеві достатньо часу для перекладу інформації зі слайду, оскільки переклад йде з запізненням в декілька секунд. У ситуації, коли переклад значно запізнюється і не співпадає з картинкою на екрані, є загроза, що іншомовні слухачі неправильно сприйматимуть інформацію.

Перекладацька компетенція

Для становлення майбутнього перекладача, досягнення ним професійного рівня важливо сформувати особливу *перекладацьку компетенцію* у кожного студента. Взаємопов'язаними шляхами формування *перекладацької компетенції* є спрямоване навчання та практична перекладацька діяльність. *Перекладацька компетенція* – це здатність розуміти текст оригіналу й адекватно (згідно з певними вимогами еквівалентності) перетворювати його на інший текст мовою перекладу.

Професійна компетенція перекладача (перекладацька) є комплексною компетенцією, яка включає в себе декілька складових:

1. *Мовна компетенція* передбачає особливе „перекладацьке” володіння рідною й іноземною мовою, коли мови проектуються одна на одну, тобто

таке володіння мовою у зіставному плані (перехід від однієї мови до іншої), яке дозволяє перекладачеві здійснювати акт міжмовної комунікації. Крім того мовна компетенція охоплює й сферу спеціальної термінології, синтаксису і стилістики мови, науки, естетичну якість літературних мов [12, с. 20].

Перекладач знаходиться у стані постійного „навчального збудження”, сприймаючи й активізуючи мовний матеріал. Це стосується як іншомовного матеріалу, так і матеріалу на рідній мові. Помилково вважається, що ми володіємо рідною мовою на достатньо високому рівні, але це, нажаль, не так. Тому для перекладача важливо постійно підвищувати рівень володіння рідною мовою.

2. *Мовленнєва (комунікативна) компетенція* – це здатність того, хто говорить, обирати з усіх можливих правильних граматичних форм ті, що найбільш адекватно відбивають норми поведінки у реальних актах взаємодії [10, с. 277]. Поняття *мовленнєвої компетенції* включає в себе наступні чотири аспекти: *граматична правильність, здатність до реалізації, відповідність, частотність*. Особливо значимими для перекладацької діяльності є наступні:

- *відповідність* – узгодження мовлення з контекстом і ситуацією;
- *здатність до реалізації* – необхідність урахування як відображеної у тексті позамовної ситуації, так і всього контексту, в якому допускається вживання тієї чи іншої форми мовою оригіналу;

- *частотність* – одиниці-аналогі часто існують в обох мовах, але значно відрізняються одна від одної за частотністю вживання. Наприклад, якщо у оригінальному тексті пасивна конструкція вживається у 5% можливих випадків, а активна у 95%, тоді як у тексті перекладу пасив вживається у 20% можливих випадків, можна зробити висновок, що „мові перекладу бракує природності у відношенні даної ознаки” [Там само].

3. *Лінгвокраїнознавча компетенція* – глибоке знання культури народу, мовою якого перекладач володіє і оперує у процесі здійснення своєї діяльності; знання психології, світосприйняття й світорозуміння народу носія мови. Як відомо, саме мова відображає особливе національне сприйняття навколишнього світу, самотність народу, що пов'язано з географічним положенням країни, її історією, релігією і традиціями. Ось чому перекладач повинен володіти навичками „перекладацької інтерпретації” тексту у похідній мові, тобто бачити текст очима носія мови та культури, бікультурно відстежувати реакцію тих, на кого спрямовано текст оригіналу, тобто передбачати реакцію реципієнтів мови перекладу.

Найскладнішим у професійній діяльності перекладача є подолання культурних бар'єрів. Специфічні відмінності повсякденного життя та духовної культури, які корінням своїм сягають давніх часів, не можуть сприйматися іншими народами у повній мірі, а тільки як наближене уявлення про специфіку іншомовної культури. Ось чому перекладач у процесі професійної діяльності не просто передає інформацію, перекладаючи її з однієї мови на іншу, але й виконує роль консультанта з міжнародної культурної комунікації, допомагаючи представникам різних культур порозумітися. У разі виконання письмового перекладу, перекладачу необхідно супроводжувати текст коментарями у примітках до тексту.

4. *Технологічна компетенція* – це володіння технологією перекладу, тобто сукупністю процедур, які забезпечують адекватне відтворення оригіналу із урахуванням „модифікацій”, необхідних для успішного подолання „культурного бар'єру”; знання умов еквівалентності, які залежать від похідного тексту і ситуації; знання норм стилю і жанру тексту.

5. *Фонові знання* формуються завдяки професійному досвіду перекладача, якому доводиться перекладати тексти різної тематики, з різних областей знання, нерідко спеціального характеру, що розширює коло його інтересів і сприяє розвитку ерудиції.

6. *Етична компетенція* складається з моральних принципів перекладача, які, в першу чергу, стосуються його відношення до роботи, безпосередньо до якості виконання перекладу. Перекладач несе особисту відповідальність за якість виконання роботи, за моральні й матеріальні збитки, які виникають у результаті несумлінного виконання перекладачем своїх обов'язків. Скромність, тактовність, уміння поводитися, зберігати таємницю – є обов'язковими характеристиками професійної поведінки перекладача.

Таким чином, формування *професійної компетенції перекладача (перекладацької компетенції)* передбачає розвиток наступних *шести основних умінь*:

- уміння виконувати паралельні дії на двох мовах, переключатися з однієї мови на іншу;
- уміння розуміти текст з точки зору перекладу;
- уміння переходити у висловлюваннях на кожній мові від поверхневої структури до глибинної і навпаки;
- уміння „відходити від оригіналу, не віддаляючись від вихідного змісту”;
- уміння обирати і правильно використовувати технічні засоби перекладу;

- уміння аналізувати текст оригіналу, виявляти стандартні й нестандартні перекладацькі проблеми й обирати способи їх вирішення.

Перекладацька етика

У будь-якій сфері діяльності є свої норми і закони професійної поведінки, які не можна порушувати. За допомогою таких норм і законів професія стверджується у суспільстві, а суспільство, зі свого боку, впливає на етику професії. Перекладацька діяльність не є винятком з правил. Сучасні дослідники, а також діючі перекладачі, продовжують стверджувати, що статус професії перекладач і сьогодні є недостатньо високим, наголошуючи на незадовільних умовах праці, відсутності соціального захисту, а що найголовніше, відвертій неповазі замовників до складної роботи перекладача, яка проявляється небажанням виплачувати гідні винагороди. Ось чому виникла нагальна потреба сформулювати постулати професійної етики перекладача, яка включає моральні принципи, норми професійної поведінки, вимоги до професійної придатності, правовий статус та технічне забезпечення перекладу [8].

Формулювання морально-етичних принципів професійної діяльності перекладача є надзвичайно складним завданням. Складність полягає у тому, що перекладач уособлює у собі дві сутності – сутність професійного знавця мови і культури, а також сутність звичайної людини з позитивними якостями та вадами. Дисгармонія, незбалансованість існування цих сутностей може привести до негативних наслідків. Так, наприклад, якісний перекладач здатен передавати (з точки зору техніки) до 80% вихідного тексту (об'єктивні дані) у процесі усного перекладу, але ігнорування, як вада особистості, може призвести до повного блокування інформації, тобто неякісної роботи перекладача. Саме тому протягом багатьох років проблему перекладацької етики намагається вирішити світова спільнота перекладачів разом з науковцями. І вони досягли певних результатів, сформулювавши наступні морально-етичні принципи перекладача:

1. Перекладач – не співбесідник, не опонент клієнта, а його *транслятор*, який передає усний чи письмовий текст, створений однією мовою, засобами іншої мови.

2. *Текст* для перекладача є *недоторканим*. Перекладач не має права змінювати зміст і наповнення тексту за власним бажанням у процесі перекладу, скорочувати або розширювати текст, при умові, якщо замовник не наголошував на додаткових завданнях, на кшталт адаптувати текст, зробити вибір, доповнення.

3. У процесі перекладу перекладач прагне за допомогою відомих йому професійних дій максимально передавати *інваріант* вихідного тексту, орієнтуючись на функціональні домінанти оригіналу.

4. У ситуації усного перекладу перекладач зобов'язаний дотримуватися етики усного спілкування, поважаючи свободу особистості клієнта і не принижувати його гідності.

5. У деяких випадках, виконуючи послідовний або синхронний переклад, перекладач стає особою, яка отримує *дипломатичні повноваження* (наприклад, перекладаючи висловлювання видатних політиків на міжнародних зустрічах). Якщо перекладач офіційно наділений дипломатичними повноваженнями, тоді він має право відійти від вихідного тексту, виконуючи підтримуючу функцію у дипломатичних стосунках, але не повинен захищати інтереси однієї з сторін.

6. У інших випадках перекладач не має права втручатися у стосунки сторін, а також проявляти власну позицію з приводу змісту тексту оригіналу.

7. Усний перекладач повинен враховувати індивідуальні особливості мови оратора, тому що мова оратора не завжди стандартна. Він може розмовляти діалектом (територіальне відхилення); у мові можуть зустрічатися окремі риси місцевого варіанту норми; можуть проявлятися індивідуальні дефекти мовлення; можуть використовуватися слова-паразити; він може говорити на ламаній мові. У будь-якому випадку перекладач замінює такі відхилення моделями літературної норми мови перекладу. Особливою прикметою мови оратора бувають затягнення і повтори. Якщо ці повтори випадкові або ж навпаки вони мають функцію підкреслити значення висловлювання, перекладач може скоротити їх, але з обов'язковим коментарем (наприклад, „Шановний пан мер тричі підкреслив необхідність тісних контактів”).

Як відомо, перекладач не машина, а звичайна людина, яка не володіє глибокими знаннями про всі явища й інформацією про всі події, яка не може утримувати в пам'яті всі слова, словосполучення, фрази мови носіїв. Окрім цього, усний перекладач працює в стресовій ситуації, в умовах дефіциту часу і не має можливості використовувати словники або довідники. Тому одним з важливих правил професійної етики перекладача є наступне: *не приховуй, що не знаєш про таке явище; не приховуй, що не зрозумів оратора*. У такій ситуації професійні перекладачі не соромляться задавати уточнюючі запитання, просять повторити речення, пояснити, якщо недочули або не запам'ятали, якщо не знають того чи іншого терміну. Але, незважаючи на те, які несподіванки чекатимуть перекладача у процесі роботи, він зобов'язаний підготуватися до перекладу. Зазвичай, перекладачу заздалегідь повідомляють

тематику перекладу (наукова конференція, ділові переговори) і завдання перекладача підготуватися до роботи, тобто скласти словник-тезаурус та проконсультуватися зі спеціалістами.

8. Більшість зазначених вище морально-етичних принципів актуальні і для перекладача, який виконує письмові переклади. Так як продуктом письмового перекладу є написаний текст, то до морально-етичних норм належать додати ще одну. А саме, *віддзеркалення структури тексту та обов'язковість дотримання правил оформлення письмового тексту*. Завдання перекладача зберегти всі текстові одиниці оригіналу (заголовок, титул авторів, посилання, підписи під ілюстраціями тощо) та чітко наслідувати структурні частини тексту оригіналу. Слова і фрагменти тексту на інших мовах, окрім мови оригіналу (наприклад, в англійській мові є фрагменти латини, грецької і інших мов), переносяться в текст перекладу без змін. Хоча у більшості випадків перекладачеві доводиться консультуватися зі спеціалістами стосовно змісту цих фрагментів для того, щоб зрозуміти загальний зміст тексту. У тексті перекладу позначають сторінки вихідного тексту, щоб полегшити використання готового продукту користувачем. Засоби графічного виділення також відображаються у тексті перекладу або замінюються на рівнозначні. Скорочення уживані у тексті оригіналі, по можливості, розшифровуються у тексті перекладу або залишаються у вигляді аббревіатури, перекладеної на цільову мову (наприклад, UNO – Організація об'єднаних націй або ООН). Закінчивши переклад, перекладач обов'язково перевіряє текст щодо збереження всіх текстових одиниць оригіналу та дотримання структури тексту оригіналу. Дотримання зазначених правил забезпечує взаєморозуміння між перекладачем та замовником.

9. Останньою морально-етичною нормою є *дотримання перекладачем правила нерозголошення конфіденційної інформації*, якщо перекладач співпрацює з відомствами (військові, юридичні, комерційні), які володіють такою інформацією, а також приймає участь в урядових, ділових та особистих переговорах. Співпрацюючи з зазначеними відомствами перекладач зобов'язаний підписати документ про нерозголошення таємниці і, у разі невиконання накладених на нього зобов'язань, він може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. У інших випадках, коли готовий перекладацький продукт без грифу секретно, перекладач, як правило, не несе додаткових юридичних зобов'язань і може поділитися змістом перекладеної інформації з колегами.

Морально-етичні принципи загалом стосуються якості перекладацької діяльності, тобто якості виконання роботи та якості готового продукту. А

поведінка перекладача у ситуації перекладу пов'язана, головним чином, з загальнолюдськими поведінковими нормами.

Правила ситуативної поведінки передбачають повну адаптацію перекладача до ситуації, у якій він працює. Незважаючи на манеру та поведінку людини, яку перекладач транслює, він завжди повинен бути непомітним, тобто не привертати до себе уваги, акуратно вдягненим та поводитися відповідно до ситуації, дотримуючись загальноприйнятих правил поведінки. Наприклад, під час офіційного обіду перекладач, як правило, не п'є і не їсть, а під час спілкування співрозмовників перекладачу заборонено підтримувати тему бесіди, навіть якщо тема йому цікава. Недотримання перекладачем дрес-коду та правил ситуативної поведінки може ускладнити сприйняття інформації співрозмовниками.

Рамки професійних обов'язків перекладача часто невизначені, тому перекладач у кожному окремому випадку самостійно визначає коло своїх обов'язків. Якщо перекладача-синхроніста попросити перекласти вночі декілька сторінок, навряд чи він буде спроможний робити синхронний переклад наступного дня. У такому випадку перекладач повинен пояснити замовникам, що додаткова нічна роботи може суттєво вплинути на якість виконання перекладу наступного дня. Особливо складною є ситуація перекладача, який супроводжує групи до інших країн. Йому доводиться виконувати обов'язки не тільки особистого перекладача кожного члена групи і перекладати на всіх офіційних прийомах і неофіційних зустрічах, але й бути гідом-екскурсоводом, міжкультурним консультантом, а також помічником менеджера, письмовим перекладачем всієї документації, самостійно вести всі телефонні переговори, ділові та особисті. Як бачимо, для досягнення найбільшої ефективності роботи перекладач самостійно повинен контролювати об'єм своєї зайнятості і наполягати на тому, щоб її обмежували до „рамок розумного”.

5. ПІДСУМКИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ: ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Після закінчення терміну перекладацької практики студенти звітують про виконання програми навчальної або виробничої (перекладацької) практики і на протязі трьох днів надають звітну документацію керівникам практики від кафедри. Керівники практики перевіряють документи та оцінюють результати виконання програми.

Звітна документація містить наступні компоненти:

1. **Звіт** з перекладацької практики (див. додаток).
2. **Щоденник** перекладацької практики, у якому необхідно заповнити всі розділи. Щоденники з навчальної (перекладацької) практики (2, 3 курс) підписує керівник практики від кафедри англійської філології та перекладу. Щоденник з виробничої (перекладацької) практики (4, 6 курс) студенти здають керівникові практики від кафедри з підписом керівника базової установи та печаткою базової установи. У щоденнику виробничої (перекладацької) практики складається відгук керівника про роботу студента- практиканта.

3. **Словник**, який включає щонайменше 100 спеціалізованих термінів відповідно до галузі діяльності базової установи.

4. **Переклад** спеціалізованих текстів на аркушах А-4 (шрифт – New Times Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – одинарний, кількість рядків на сторінці – 44 – 46). Кількість друкованих знаків для перекладу варіюється відповідно до навчальної програми (з розрахунку 10-15 тис. друкованих знаків на один тиждень перекладацької практики). Для перевірки перекладу необхідно надати й оригінал текстів у друкованому або електронному вигляді.

Керівники перекладацької практики від кафедри у тижневий строк перевіряють звітну документацію студента, оформлену в окрему папку з файлами за кожним компонентом звітної документації, підраховують кількість балів і виставляють загальну оцінку в відомість та залікову книжку студента. Оцінка може бути занижена, у разі якщо звітна документація подається студентом після вказаного кінцевого терміну (- 10 балів).

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

На підставі аналізу відгуку від керівника базової установи або керівника від кафедри про роботу студента-практиканта, правильності оформлення звітної документації відповідно до вимог, виконання контрольного залікового перекладу студенту-практиканту виставляється підсумкова оцінка.

Навчальна/виробнича (перекладацька) практика оцінюється за 100 бальною шкалою.

№	Вид діяльності	Бали
1.	Переклад спеціалізованих текстів	60
2.	Укладання словника спеціалізованих термінів	10
3.	Оформлення звітної документації (щоденник)	5
4.	Контрольний (заліковий) переклад спеціалізованого тесту	25
	Усього:	100

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	Незадовільно	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59		«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 68	Задовільно	«достатньо» (виконання задовольняє мінімальним критеріям)	E
69-74		«задовільно» (непогано, але із значною кількістю недоліків)	D
75 – 81	Добре	«добре» (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)	C
82-89		«дуже добре» (вище середнього рівня з	B

		кількома помилками)	
90 – 100	Відмінно	«ВІДМІННО» (виконання з незначною кількістю помилок)	А

Критерії оцінювання якості виконання перекладів

Переклад спеціальної літератури оцінюється згідно з основними вимогами до виконання письмового перекладу. Основні критерії оцінки якості виконання перекладів можна сформулювати у такий спосіб:

1) адекватність передачі фактичної інформації – перевіряється, чи правильно перекладач зрозумів зміст вихідного тексту і наскільки коректно цей зміст викладено у похідному тексті; крім того, важливою є відсутність помилок у передачі немовної інформації (цифри, графіки тощо); наявність всього фактичного матеріалу (чи не було пропусків і скорочень);

2) дотримання перекладачем відповідного стилю – у тексті перекладу стильові особливості та загальний тон викладення матеріалу повинен відповідати особливостям даного стилю у тексті перекладу, тобто, чи враховував студент під час виконання перекладу відмінності науково-технічного, публіцистичного та інших стилів у мовах оригіналу і перекладу;

3) лексична та граматична правильність тексту перекладу – враховуються лексичні та граматичні помилки, зроблені у тексті перекладу.

Критерії оцінювання оформлення документації з перекладацької практики

Студенти отримують зразки оформлення звітної документації на початку проходження перекладацької практики. Вони повинні правильно оформити документацію (за зразками) та вчасно надати керівникові практики. Оцінка за документацію виставляється згідно з правильністю, повнотою, грамотністю її оформлення.

Критерії оцінювання перекладацької компетенції

Рівень перекладацької компетенції студента можна визначити тільки у результаті співробітництва керівників практики від вузу і від базового закладу. Керівник практики з підприємства оцінює такі якості практиканта, як працездатність, комунікабельність, відповідальність, організованість, дотримання правил субординації тощо. За допомогою досвідчених

перекладачів, які працюють на базі практики визначається рівень професійних знань, умінь і навичок студента, які він виявив на практиці.

Керівник практики від кафедри встановлює рівень перекладацької компетенції студента згідно з тими матеріалами, які від надає під час проходження практики, а також після проведення контрольного перекладу та інтерв'ю зі студентом, під час якого викладач пропонує студенту деякі ситуації, у яких може опинитися усний чи письмовий перекладач і просить його відповісти, як він буде поводитися у тому чи іншому випадку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- **Андрущенко Т.М.** Основи перекладознавства: навчальний посібник. – К.: Видавництво Либідь, 2011. – 312 с.
- **Коломієць Л.В.** Теорія і практика перекладу: навчальний посібник для студентів-філологів. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 328 с.
- **Козлова І.В.** Перекладознавство: навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Слово», 2011. – 312 с.
- **Попович О.І.** Основи перекладознавства. – Львів: ПАІС, 2006. – 256 с.
- **Ревзюк М.М., Науменко А.Ф.** Основи перекладацької діяльності. – Київ: Видавництво КНЛУ, 2010. – 372 с.
- **Snell-Hornby M.** Translation Studies: An Integrated Approach. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1988. – 180 p.
- **Newmark P.** A Textbook of Translation. – London: Prentice Hall, 1988. – 292 p.
- **Bassnett S.** Translation Studies. – London/New York: Routledge, 2014. – 200 p.
- **Munday J.** Introducing Translation Studies: Theories and Applications. – London/New York: Routledge, 2008. – 256 p.
- **Hatim B., Mason I.** Discourse and the Translator. – London: Longman, 1990. – 258 p.
- **Venuti L.** The Translator's Invisibility: A History of Translation. – London/New York: Routledge, 1995. – 353 p.
- **Baker M.** In Other Words: A Coursebook on Translation. – London/New York: Routledge, 1992. – 304 p.
- **Gentile A., Ozolins U., Vasilakakos M.** Liaison Interpreting: A Handbook. – Melbourne: Melbourne University Press, 1996. – 217 p.

ДОДАТОК А
Щоденник перекладацької практики
(титульна сторінка)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра слов'янських мов

ЩОДЕННИК
студента з перекладацької практики

Прізвище _____
Ім'я _____
По батькові _____
Факультет _____
Напрямок підготовки _____
Курс _____ Група _____

Івано-Франківськ
2025

Щоденник перекладацької практики
(розпорядження)

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Студент

/прізвище, ім'я, по батькові/

Згідно з наказом № _____

від " ____ " _____ 20__ р. направляється на _____

для проходження виробничої перекладцької практики

з " ____ " _____ 20__ р. до " ____ " _____ 20__ р.

Керівником практики від Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника призначено

/посада, прізвище, ім'я та по батькові/

Методисти:

/посада, прізвище, ім'я та по батькові/

/посада, прізвище, ім'я та по батькові/

Щоденник перекладацької практики
(робоча сторінка)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

№	Зміст	Термін виконання
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

З планом ознайомлений

/підпис керівника від підприємства/

" ____ " _____ 20__ р.

**Щоденник перекладацької практики
(робоча сторінка)**

РОБОЧІ ЗАПИСИ

_____ тиждень практики

Дата	Запис про виконання завдання

Зауваження керівника _____

Перевірив: _____
/підпис керівника/

**Кількість таких сторінок дорівнює кількості тижнів перекладацької практики*

Щоденник перекладацької практики
(відгук керівника)

ВІДГУК
керівника /підприємства, організації/ про практику студента

Практика оцінена на "_____"

Підпис керівника _____ "_____" _____ 20__ р.

